

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 40 Volume: 8 Issue: 40

Ekim 2015

October 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU'NUN ÜÇ ROMANINDA BİRBİRİNİ TAMAMLAYAN ÜÇ KİŞİ THE THREE PERSONS COMPLETING EACH OTHER IN THE THREE NOVELS OF YAKUP KADRI KARAOSMANOĞLU

Semih ZEKA*

Öz

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Cumhuriyet döneminin en önemli yazarlarından biridir. Onun eserlerinde, imparatorluktan cumhuriyete hızlı dönüşümün bütün yönlerini görmek mümkündür. "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Üç Romanında Birbirini Tamamlayan Üç Kişi" başlıklı bu makalenin amacı Karaosmanoğlu'nun Kiralık Konak, Sodom ve Gomore ve Yaban romanlarının üç kişisi Hakkı Celis, Necdet ve Ahmet Celâl'i incelemektir. Bu üç roman kişisi değişen toplumla birlikte değişen kişilikleri bağlamında ele alınmıştır. Ayrıca bunların birbirlerini nasıl tamamladıkları irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Toplumsal Değer, Türk Kurtuluş Savaşı, Aydın Sınıfı.

Abstract

Yakup Kadri Karaosmanoğlu is one of the most important writers of the republic period in Turkey. In his literary works, it is possible to see the all aspects of the rapid transformation which was lived from the empire to the republic in Turkey. This study named "The Three Persons Completing Each Other In The Three Novels of Yakup Kadri Karaosmanoğlu" is aimed to examine the three persons who are Hakkı Celis, Necdet and Ahmet Celâl in Karaosmanoğlu's three novels which are Kiralık Konak, Sodom ve Gomore and Yaban. These persons were analyzed in terms of their changing personalities with the changing society. In addition, it was also discussed how they had completed each other in these novels.

Keywords: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Social Value, Turkish War of Independence, Intelligentsia.

Giriş

Edebiyat hayatına Fecr-i Ati topluluğu çevresinde başlayan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, uzun denebilecek yaşamında bir imparatorluğun çöküşüne, Cumhuriyet'in inşasına tanıklık etmiştir. Bu dönem içinde Karaosmanoğlu, hikâyeden mensur şiire, denemeden makaleye, anı ve monografiden tiyatro ve romana geniş bir yelpazede eserler meydana getirmiştir. İmparatorluğun yıkılışına tanıklık eden bir Osmanlı aydını olarak önceleri Fecr-i Ati topluluğunun bağlısı olması nedeniyle sanat için sanat anlayışının savunucusu olan Karaosmanoğlu, Yahya Kemal ile birlikte Yeni-Yunancılık adı verilen bir düşünce etrafında Akdeniz medeniyetinin mirasçıları olduğu yargısına ulaşmıştır. (Kabaklı, 1997:731)

Balkan Savaşları'nın getirdiği yıkım ve ardından gelen I. Dünya Savaşı ve düşman kuvvetlerinin Anadolu'da yaptığı mezalimlere tanıklık ettikten sonra bireyci düşünceden uzaklaşan Karaosmanoğlu, toplumun yaşadığı sorunlara yönelmiş ve bunları kendi zihinsel süzgecinden geçirerek eserlerine yansıtmıştır. Bu noktada İnci Enginün şu tespitite bulunur:

Ancak devir, sadece sanat anlayışlarına sıkı sıkıya bağlı olarak yaşamaya imkân vermemektedir. Sanatçıların vatanları, dilleri tehlikededir. Böylece sanat hayatına önce Fecr-i Ati topluluğunun bir üyesi olarak atılan, sanatın bir görevi varsa insana sadece daha iyi hissetmesini öğretmektir diye sanatı bir mânâda hayatın dışında tutmaya çalışan Yakup Kadri, artık değişmiştir. Milletlerin ihtiyacını dile getiren destan sanatçıları özlemektedir. (Enginün, 1998: 98)

Edebiyatın birçok alanında eserler vermesine karşın o, daha çok romanları ile tanınmıştır. Türk insanının yaşadığı dönemleri kendi bakış açısıyla romanlarına yansıtan sanatçımız romanları hakkında şöyle düşünmektedir: "Romanlarım, çocukluğumdan beri üzerimde tesir bırakmış vakaların, kendi mizacıma ve hayat telâkkime göre hikaye ve tahlilleridir." (Gezer, 2002: 27) Karaosmanoğlu'nun en bilinen romanlarından biri hiç kuşkusuz Yaban'dır. Yaban romanında Celâl Paşa'nın oğlu Ahmet Celâl yedek subay olarak katıldığı I. Dünya Savaşı'nda bir kolunu kaybetmiş, emir erinin tavsiyesi ile Orta Anadolu'da Porsuk Çayı dolaylarında bir köye yerleşmiştir. Yaban yayımlanmasıyla birlikte birçok eleştirmenin övgüsünü alırken birçok eleştirmen tarafından da yerilmiştir. Bu eser birçok eleştirmenin övgüsünü almıştır; çünkü Anadolu'dan ve Anadolu insanından uzak, hayali bir Anadolu'yu yaşayan ve yaşatan Türk aydınına Anadolu gerçekliğini bütün çıplaklığı ile göstermiştir. Yaban birçok eleştirmen tarafından ise Anadolu

* Dr., Öğretmen-MEB

insanına önyargıyla yaklaşıldığı iddiasıyla eleştirilmiştir. Enginün onun roman kahramanlarını ve romanlarını bir çırpıda anlamının zorluğuna şu şekilde bir açıklama getirir:

Halbuki Yakup Kadri yazacaklarını içinde dolaştırır, uzun zaman onlarla birlikte yaşar, aradan zaman geçtikten sonra kitabına şekil verir. (...) Belki de bundan dolayı Yakup Kadri'nin eserleri bazı okuyucular üzerinde soğuk bir aydın zihnliliği tesirini uyandırmıştır. Onun eserlerini bir hamlede okumak, veya kahramanlarıyla birleşmek pek mümkün değildir. (Enginün, 1998: 102)

Karaosmanoğlu'nun romanlarında Osmanlı devleti'nin son, Cumhuriyet'in 1937 yılına kadarki dönemini her açıdan görmek mümkündür. Bu özelliği nedeniyle onun romanları bir bütünün parçaları olarak yorumlanabilir. (Uyguner, 1993: 55) "Bu sebeple Yakup Kadri'nin romanlarının her birinde ayrı ayrı mevcut bütünlükten başka, birini diğeriyle ve hepsini birbiriyle birleştiren bir bağ vardır ki onlara, asrın başından bugüne kadar devam eden bir genişlik verir." (Akı, 1960: 124) Bu çalışmamızda Yaban romanı kahramanı Ahmet Celâl'in Kiralık Konak romanının kahramanı Hakkı Celis'in ve Sodom ve Gomore romanının kahramanı Necdet'in devamı olduğu, Ahmet Celâl'in Anadolu'ya ve Anadolu insanına bakışında önyargıdan çok Türk aydınının yaşadığı hayal kırıklığının etkisinin olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

1. Kiralık Konak

Ana düşüncesi batı kültürünün etkisiyle Osmanlı toplumunda nesiller arasında düşünce, duygu ve dünyayı algılayış bağlamında ayrılığın ortaya çıkması ve buna paralel olarak ailenin çözülmesi olarak ele alınan (Akı, s. 113.) Kiralık Konak romanının ana kahramanı Naim Efendi, Tanzimat döneminde yetişmiş, Osmanlı devleti'nde önemli memuriyetlerde bulunduktan sonra emekli olmuş; kızı Sekine Hanım, damadı Servet Bey, torunları Seniha ve Cemil ile konağında yaşayan biridir. Naim Efendi'nin damadı Servet Bey, Batı etkisinde kalmış, eskiye ait ne varsa değersiz gören alafrangalığa düşkün bir züppedir. Naim Efendi'nin kızı Sekine Hanım, kocasının ve çocuklarının isteklerine ayak uydurmaya çalışan iradesiz bir kadın olarak romanda yer bulur.

Naim Efendi'nin torunları Seniha ve Cemil, eskiye ait hiçbir şeye değer vermeyen buna karşılık yeni hakkında oturmuş bir fikre sahip olmayan insanlardır. Naim Efendi'nin yeğeni Hakkı Celis ise duygusal, hayal dünyasının sınırları içinde Seniha'ya âşık olmasına karşın onun dikkatini ve ilgisini çekemeyen bir gençtir. Cemil'in arkadaşı Faik Bey ise çocukluğundan beri Avrupa'da değişik şehirlerde yaşama imkânı bulması nedeniyle "Garplı salon adamının bütün gösterişlerini kendine tamamıyla mal etmiş" (Karaosmanoğlu, 1999: 33) biridir.

Seniha, Faik Bey'e âşıktır ve onunla birlikte olur. Seniha onun kumar borcunu ödeyecek ve onunla Avrupa'ya kaçacak denli yakındır. Seniha'nın Avrupa'ya kaçması üzerine Servet Bey ve eşi Sekine Hanım, Naim Efendi'nin konağundan ayrılıp Avrupa'ya yaşam şeklini temsil eden bir apartman dairesine taşınırlar. Seniha bir süre sonra Avrupa'dan döner ve bu apartman dairesine yerleşir. Uzun süredir Seniha'ya âşık olan Hakkı Celis, Seniha'nın zengin bir adamın metresi olması üzerine orduya katılır ve Çanakkale Cephesi'nde şehit düşer. Buna karşın Seniha, mensubu olduğu topluluk içinde yaşantısına hiçbir şey olmamış gibi devam eder. Bu çerçevede Hakkı Celis'in dönüşümü üç başlık altında ele alınabilir.

1.1. Dışlanmış Bir Genç Şair: Hakkı Celis

Hakkı Celis, Naim Efendi'nin yeğenidir ve onun torunu Seniha'ya âşıktır. Ne var ki Hakkı Celis, sevdiği kıza varlığını hissettirmekte güçlük çekmektedir. O, kendini şiirleriyle göstermek istese de Seniha'ya "parmakları mürekkep lekeli ve pantolonunun dizleri çıkmış zavallı bir mektep çocuğu gibi görünmekten kurtulamıyordu." (Karaosmanoğlu, 1999: 34-35) Hakkı Celis'in yazdığı şiirler Seniha'da hiçbir etki uyandırmamaktadır. Bir toplantıda Faik Bey kumar oynamaya o denli dalmıştır ki Seniha'nın varlığını tamamen unutmuştur. Bir köşede Hakkı Celis, Neyyire ve Nuriye Hanımlara şiir okumaktadır. Seniha, Faik Bey'in ilgisizliğinin hıncını adeta Hakkı Celis'ten almak ister:

(...) Seniha, gittikçe artan bir asabiyetle şiir okuyanlara doğru gitti ve afacan, şımarık bir çocuk tavrıyla Hakkı Celis'in uzun perçemli saçlarından yakalayıp yukarı doğru çekti. Biçare genç sapsarı kesildi ve ağzından yarım kalmış bir mısra ile gülmeye çalıştı. İki hemşireden birisi, Nuriye Hanım, saçları çekilen genç şaire şefkatle bakarak:

"Zavallı şair! İşte sizin nasibiniz bu..." dedi. (Karaosmanoğlu, 1999: 37)

Seniha, Hakkı Celis'e daha da sokulur; bir kolunu onun ensesinden geçirip Hakkı Celis'in dizlerinin üzerine oturur ve eliyle çenesini okşarken konuşmaya başlar:

"Zavallı çocuk, zavallı çocuk!... Ne kadar sarardın! A, ne kadar sapsarı kesildin! Söyle bana, "mesâ" ne demek?"

Küçük şair heyecandan tıklanıyordu. Genç kız, elini halazadesinin göğsüne götürdü ve birden sanki o göğüs üstünde gezinen eline bir iğne batmış gibi, yerinden fırlayıp hayretle geri çekilerek:

"Ayol baksanıza, kalbi yerinden kopacak, kalbi yerinden fırlayacak... Öyle çarpıyor, öyle çarpıyor ki! diye haykırdı.

Nuriye ve Neyyire Hanımlar sıra ile ellerini Hakkı Celis'in göğsü üstüne koydular ve aynı hayretle genç adamın yüzüne baktılar. O, artık heyecanını saklayamayacak bir haldeydi; koşarak salondan çıktı. Neyyire Hanım:

"Biçare genç, çok hassas" dedi.

Ve manidar gözlerle Seniha'nın yüzüne baktı. Seniha şimdi poker grubuyla meşguldü, dalgın cevap verdi:

"Evet, Lüzumundan fazla." (Karaosmanoğlu, 1999: 38)

Romanda görüldüğü bu ilk anda Hakkı Celis'in içine kapanık olduğu, Seniha'ya içten içe sevgi beslediği; lakin Seniha'nın bu sevgiyi fark etmiş olsa da önemsenmediği, genç şairi alay konusu yaptığı fark edilmektedir. Seniha, ailesi tarafından Büyükkada'ya teyzesi Necibe Hanım'ın yanına gönderilir. Yanında Cemil Bey, Hakkı Celis, Nuriye ve Neyyire kardeşler ile Belkis Hanım da vardır. Necibe Hanım yaşına rağmen bu alafranga gençlere ayak uyduracak düşünce yapısındadır. Yapılan bir gezide Nuriye ve Neyyire Hanımlar, Hakkı Celis'e şiir söyletme derdindedirler. Bu durumu gören Seniha "Ayol, çocuğu nereye götürüyorsunuz?" (Karaosmanoğlu, 1999: 64) şeklinde seslenir. Bu söz Hakkı Celis'in duygularını ve cesaretini ayaklandırır:

Seniha'nın , "Çocuğu nereye götürüyorsunuz?" sözü, ta kalbine bir ok gibi saplanmıştı. Bu sözde ya bir istihkâr mânası veya bir sitem vardı. Hep bir araya geldikleri zaman hâlâ kollarına asılan genç kızlardan silkindi...

Seniha'ya yaklaştı, gayet ölçüsüz bir sesle ve bir çırpıda, dedi ki:

"Abla, bana çocuk, dediniz. Fakat ben, sizi bir büyük adam gibi seviyorum." (Karaosmanoğlu, 1999: 64-65)

Hakkı Celis'in bu itirafı üzerine herkes gülmeye başlar. Başta Seniha olmak üzere Belkis Hanım, Nuriye ve Neyyire kardeşler, Cemil Bey, Hakkı Celis ile alay ederler. Bu durum karşısında "Hakkı Celis utancından yere geçiyordu, büsbütün sersemlemişti, yanında, Seniha'nın mevcudiyetini bile unutmuştu. Kadınlıktan, erkeklikten tiksiniyordu ve etteki sır, ona korku veriyordu." (Karaosmanoğlu, 1999: 66) Bir süre sonra Faik Bey gruba katılır ve kadınların ilgi odağı olur. Buna karşın Hakkı Celis, grup tarafından görmezden gelinir. Seniha'nın, Belkis Hanım'ın yanına çağırıldığı Faik Bey'e "gitmeyeceksiniz" sözü üzerine yaşananlar bunu gösterir niteliktedir:

Belkis Hanımın, yattığı yerden onu çağırışı, Seniha'nın ona, "Gitmeyeceksiniz" deyişi, Faik Bey'e, birdenbire, iki dişi arasında paylaşılamayan bir erkeğin esrarengiz nüfuzunu verdi ve o andan itibaren bu genç adam, Ada'da eğlenen bu küçük grubun yegâne ağırlık merkezi oldu. Onun bu hareketi, umumi muvazaneyi bozuyor ve bu vaziyeti, herkesi etrafına topluyordu. Kahkahalar ondan geliyor, yine ona gidiyordu, fısıltılar onun ismiyle başlıyor ve yine onun ismiyle nihayet buluyordu, o öfkeliendiriyor, o yatıştırıyordu. Nafile yere Cemil, Belkis Hanımı teselliye gitti; genç kadın, hasırın üstünde kurşun yemiş bir geyik gibi gözleri yaşlı, ağzı açık kaldı. Nafile yere genç kızlar Hakkı Celis'in şiirleriyle avunmak istediler; fakat, ne gözlerini, ne fikirlerini bir türlü Faik Beyden başka bir yere çeviremediler; genç adamın bir saniyelik dikkatini celbetmek için bin türlü işveler ve cilveler yapmaya başladılar. Vücutlarının her hareketine bir maksat ve bir mâna koydular. Neyyire, ikide bir kollarını kaldırıp saçlarını düzeltiyordu: Ta ki kısa ve bol olan yenleri tamamıyla sıyrılın da mevzun ve beyaz kolları ta omuz başlarına kadar görünün diye; Nuriye, yattığı yerden muttasıl sağdan sola, soldan sağa döntüyordu: Ta ki kalçaları bir sabit ve en mükemmel şekilde çizgilenen diye... Necibe Hanımefendi bile yerinde duramaz olmuştu. Bu ihtiyar kurt, Faik Beyde kendisine "Gitmeyeceksin! Kalacaksın!" denilen cins erkeğin kokusunu almıştı; mütemadiyen göz süzüyor, boyun kırıyor ve her fırsatta bir cinaslı söz söylüyordu. (Karaosmanoğlu, 1999: 72-73)

Ada'da Seniha'nın ve Hakkı Celis'in de içinde bulunduğu grup Seniha'nın teyzesi Necibe Hanımefendi'nin köşkünde verilen davetten sonra eşeklerle tura çıkarlar. Yapılan bu turda Hakkı Celis'in bu tür insanlardan istemeden de olsa ayrıksı düştüğü görülmektedir. "Hakkı Celis'in eşeği mütemadiyen arkaya kalıyordu. Kafile, çılgınlık, kahkahalar ve şarkılarla uzaklaşıp gidiyor, genç şair ikide bir gözden nihan oluyordu." (Karaosmanoğlu, 1999: 76-77) "Şanso" şeklinde seslenilmeye başlanan Hakkı Celis'e kafiledekiler kendi eşeklerini verse de o, en arkada kalmaktan kurtulamamaktadır. Bu durum karşısında Seniha'nın ifadeleri ise ilginçtir:

Seniha gülmekten katılıyordu:

"Bu çocukta bir sır var, mutlaka mutlaka bir sır var. Fakat bunu, yalnız eşekler hissediyor," diyordu.

(Karaosmanoğlu, 1999: 77)

Yukarıdaki sahne Hakkı Celis'in, Seniha ve onun türünden insanlar tarafından küçümsendiğini, onlardan biri olmadığı ve olamayacağı gerçeğini göstermektedir: "Hakkı Celis gittikçe herkesten uzaklaşmak istiyordu. Tıpkı o hayvanlar gibiydi ki, hastalandıkları zaman hemcinslerinden kaçarlardı ve ölmezden pek çok evvel ortadan kaybolurlardı." (Karaosmanoğlu, 1999: 98) Hakkı Celis yaşananların ardından Seniha'nın bulunduğu ortamlardan kaçmaya başlar. Çünkü Seniha'nın sevdiği kadın olmadığına kanaat getirmişti: "Fakat şimdi Seniha'yı görünce adeta kaçıyor. Zira sevdiği Seniha değildi. Bu Seniha, onu korkutuyor, utandırıyor, acı, derin bir ümitsizliğe düşürüyordu." (Karaosmanoğlu, 1999: 98-99)

Faik Bey, kumar borcunu ödemek maksadıyla para istemesinden sonra Seniha'nın nazarında değerini kaybeder. Naim Efendi'nin Faik Bey'in babasına, bu iki gencin evlenmek mecburiyetlerini söylemesi ve karşı tarafın buna soğuk bakması nedeniyle Seniha, Faik Bey'den soğur. Bu dönemde Hakkı Celis farkında olmadan kendini Seniha'nın yanında bulur. Hakkı Celis manevi âlemde ilerlemek maddiyatı bir kenara bırakmak istese de Seniha'da bu isteğinin karşılığını bulamaz. Hakkı Celis ile Seniha bedenen yan yana olsalar da fikir dünyaları birbirinden uzaktır. Aralarındaki bu düşünsel ayrılığı yazar şu şekilde ifade etmektedir:

Genç adam, bu maneviyatını Seniha'ya da geçirmeye çalışıyordu. İlk zamanlar genç kız böyle bir tecrübeye müsait gibi göründü. Fakat, çok geçmedi, Hakkı Celis'in "âlemi bâtin"dan "sırrı maşuka"ya doğru uzanan elleri bir mermerden daha sert bir et parçasına dokunmaya başladı. Seniha'da ruh çarçabuk maddileşiyordu ve Celis, onu kendine doğru çekeceği yerde kendisinin ona doğru gittiğini ve onun mevcudiyetinde eriyip kaybolduğunu hissediyordu. (Karaosmanoğlu, 1999: 129)

Arkadaşı Belkis Hanım'ın kocasının işi nedeniyle Avrupa'ya gideceğini öğrenmesiyle konak Seniha'ya her zamankinden daha sıkıcı gelmeye başlamış; Seniha zapt edilmez bir ruh haline bürünmüştür. Bu ruh hali onu en nihayetinde Avrupa'ya gitmeye sevk edecektir. Seniha'nın Avrupa'ya kaçışından en büyük darbeyi yine Hakkı Celis alır. Duyduğu dedikoduların da etkisiyle Hakkı Celis'in zihninde Seniha bir hayalet dönüşmüştür. Seniha'nın Faik Bey ile nerede olduğunu bildiren bir telgrafını okuduktan sonra Hakkı Celis'in Faik Bey'e nefreti arttığı gibi Seniha'ya bakışı da değişir; çünkü o, Seniha'nın hala Faik Bey'i sevdiğini kavrar. Onun ruh âlemini yazar şöyle ifade eder:

(...) Hayatta hiç bu kadar gayesiz kaldığını bilmiyordu. Ona bulunduğu yolun ölü uçurum, arkası uçurum gibi geliyordu. Yalnız bu akşam, ilk defa olarak, yalnız bu akşam iki seneden beri ömrünün mihveri olan sevgili varlığı ebediyen, çaresiz ve avdetsiz kaybettiğini duydu. Ümit ve teselli kapısı yirmi yaşında bu gence ilk defa olarak bu akşam kapandı, bu ilk felaket duygusunun önünde hissettiği şey acı bir şaşkınlıktı.

Bir yol dönümünde ansızın tuzağa düşmüş bir adam gibiydi; şu fark ile ki hiç çırpınmak ihtiyacı duymuyor ve kendini mazlum bir teslimiyete terk ediyordu. (Karaosmanoğlu, 1999: 142)

Hakkı Celis, Seniha ve onun alafranga grubu yanında Seniha'ya duyduğu sevgi nedeniyle bulunmak istemektedir. Ne var ki gerek Seniha ve gerekse grubun diğer bireyleri onunla uyuşmamakta, onu küçümseyerek kendilerinden uzaklaştırmaktadır. Bu dışlamada Seniha'nın Hakkı Celis'in fikir dünyası ile bağdaşmayan davranışları ve düşünceleri de etkili olmuş; Hakkı Celis, bu grubun hiçbir zaman parçası olamayacağı gerçeğini kavramıştır.

1.2. Hakkı Celis, Seniha ve Onun Muhitinden Nefret Ediyor

Hakkı Celis, Seniha ve alafranga grubu içinde değişmeden yer alamayacağını fark ettikten sonra bu gruba ve onun temsil ettiği insan ve düşünce biçimine öfke beslemeye başlar. Hakkı Celis, Seniha'nın iç yüzünü görmeye başlamış, onun sükûneti ardında gizlediği ihtiras âlemini adeta içgüdüsel olarak sezilmektedir: "Her gün ve herkes önünde taşımak lüzumunu hissettiği bu maskenin arkasındaki yüz, kim bilir, ne iğrenç bir şeydir." (Karaosmanoğlu, 1999: 98) diyen Hakkı Celis ilk defa sevgisine nefret zehrinin karıştığını fark eder. O, şiirdeki aşk ile hayattaki aşkın da birbirinden çok uzak olduğunu görür: "Şiirdeki 'aşk'la hayattaki 'aşk' ne kadar birbirine benzemiyormuş." (Karaosmanoğlu, 1999: 99) Hakkı Celis, her daim etrafında bulunan ve onun şiirlerini dinlemeye hevesli görünen Seniha'nın arkadaş grubundan Nuriye ve Neyyire Hanımları da görgüsüz ve yavan bulmaya başlamış; "Sanki kinle kararmış sevdanın ateşi, ruhunun bütün tatlı usarelerini kurutmuştu(r)." (Karaosmanoğlu, 1999: 100)

Hakkı Celis'in Seniha ve onun arkadaş grubuna öfkesi yavaş yavaş onların oluşumunu hazırlayan topluma ve onun çeşitli unsurlarına yönelmeye başlar. Hakkı Celis, Naim Efendi'nin içinde bulunduğu şartlardan hareket ederek Osmanlı'yı eleştirmeye başlar. Ona göre Naim Efendi'nin çaresizliğinin tohumunu kendi kuşağından insanlar atmıştır: "Bugün Naim Efendinin damarlarında işleyen zehir, dün kendinin ve kendi gibilerin elleriyle kendi bahçelerine ekilmiş zakkumun tohumundan ve özündendi." (Karaosmanoğlu, 1999: 180) Hakkı Celis'e göre Seniha gibi bir kadın, Faik Bey gibi bir erkek örneği oluşturan şartlar Tanzimat neslinin medeniyet tecrübesinin ürünüdür. Ona göre Naim Efendi de Seniha da bir medeniyetin bitişini ifade etmektedir: "Hakkı Celis kendi kendine diyordu ki: 'Naim Efendinin hıçkırıklarıyla Seniha'nın kahkahalarındaki mâna bir değil midir? Bu, her iki ses de biten bir şeyi ifade etmiyorlar mı?'" (Karaosmanoğlu, 1999: 180)

Hakkı Celis'in yaşadığı değişim onun sanat ve dil anlayışını dahi etkilemiştir. Ondandaki her daim şiirler dinlemeye istekli Nuriye ve Neyyire kardeşler onun şiir yazıp yazmadığını sorarlar. Hakkı Celis ise şiir okumadığı gibi yazmadığını da belirttikten sonra hiç tanımadığı bir insanın ıstırapının, neşesinin, aşkının kendisini ilgilendirmediğini ifade eder. O aslında bu şairlerin kullandığı dile dahi cephe almıştır: "Bize gündelik hayatın hurda intibalarını, birtakım adi teferruatını, cetlerinden kendilerine miras kalmış küflü bir aletle anlatmadan başka bir şey bilmeyen bu çürük ve hodperest adamlar..." (Karaosmanoğlu, 1999: 192) Görüleceği üzere Hakkı Celis, Seniha'yı ve Faik Bey'i oluşturan geçmişin insanları kadar sanatını ve dilini de geride bırakmaktadır.

Seniha'nın apartman dairesinde karşılaştığı Hakkı Celis ve Faik Bey birlikte çıkarlar, Beyoğlu'na doğru yürümeye başlayan ikili bir süre sonra Faik Bey'in ısrarıyla Tepebaşı bahçesinin barına girer. İçtiği içkiler neticesinde sarhoş olmaya başlayan Faik Bey'in içinde bulunduğu manevi çöküntüyü Hakkı Celis onun yolunda ilerleyen bütün insanları içine alacak şekilde genişletir. O, bu türden insanların iç yüzünü görebilmekte onlardan nefret etmektedir:

Nuriye ve Neyyire Hanımlar gibilerin iğreti ruhlarında tecelli eden bir nevi zoraki içliliğin ne gülünç sevakten çıktığını öğrenmişti. Seniha'dan, kendisine ulvi, yüksek, derin, hudutsuz, ince, dolaşık görünen şeylerin ne kadar aşâğılık, düz, dar, kaba ve basit olduğunu hissetmişti ve Faik Beyden aşkın her türlü tecellilerinden şifa bulmaz bir tarzda öğrenmişti; "bar"daki âlemde ise, sefahat denilen şeyi iğrenç ve müthiş olmaktan ziyade yavan ve boş bulmuştu. Bütün insanların o kadar coşkunlukla, o kadar humma ile tirmandıkları hayat, hep bu yavan ve boş unsurlardan mürekkep değil miydi? Bu unsurlar ki, Belkis Hanımın titreyen vücudundan, Nuriye ve Neyyire Hanımların iğreti ruhlarındaki içlilikten, Seniha'nın arzu ve tamahlarından, Faik Beyin öfkesinden, "bar" halkının o zoraki neşvesinden ibaretti. Hakkı Celis'in aklına, zavallı Faik Beyin bir sözü geldi: "Cephenin arkasındaki hayat

daha iyi değil." Bu avare adam belki bu sözü bir şey söylemiş olmak için söylemişti. Fakat, ne dereceye kadar bir hakikatin tarifiydi...

Hakkı Celis kendi kendine bu sözü tekrar etti:

"Cephenin arkasındaki hayat daha iyi değil!" (Karaosmanoğlu, 1999: 205)

Hakkı Celis, bütüncül bir yaklaşım ile Seniha ve onun arkadaşlarından nefret ederken onları oluşturan insan ve kültür unsurlarına da cephe almaktadır. Bu öfkenin temelinde Berna Moran'ın da belirttiği gibi bu insanların millet ve ülke sorunlarıyla kendi kişisel sorunları nedeniyle ilgilenmemeleri yatmaktadır: "Osmanlı kafasını temsil eden diğerlerinin ortak bir kusuru, ulus ve yurt sevgisinden yoksun, kendi kişisel sorunlarıyla meşgul, yanlış değerlere saplanmış kişiler olmalarıdır." (Moran, 2003: 194) Bu yanlış değerler Hakkı Celis'in bu tür insanlardan nefret etmesine neden olmaktadır.

1.3. Halka Yönelen Hakkı Celis

Bir yıl Avrupa'da bulunduktan sonra Seniha İstanbul'a dönmüştür. Bu zaman zarfında Hakkı Celis de asker olmuş, talimlere başlamıştır. Seniha'nın döndüğünü öğrenir öğrenmez Şişli'deki evlerine uğrar Hakkı Celis. Seniha'nın "çevik ve kıvrak bir kız"dan "olgun ve yorgun bir kadın"a dönüştüğünü görür. Seniha'nın epeyce büyümüşün sözü üzerine Hakkı Celis, bir yıl çok fazla düşündüğünü, bunun kendisinde Avrupa'da bulunmaktan çok daha fazla etkisi olduğunu söyler. Seniha'nın "Ooo, daima felsefe! Sen hiçbir zaman hayat adamı olamayacaksın, hiçbir zaman, zavallı Hakkı!" sözüne Hakkı Celis, "Öyleyse ölüm adamı olurum." (Karaosmanoğlu, 1999: 164) şeklinde karşılık verir. Bu ifade Hakkı Celis'in Seniha'ya kendini kabul ettirebilme ümidinin yok olduğu anlamında da yorumlanabilir.

Seniha'nın yanından ayrılan Hakkı Celis sarf ettiği söz üzerine düşünmeye başladığında halkın düşünce dünyasına yakınlaşır: "Birkaç zamandan beri, memleketin havasında, ağızdan ağza dolaşan pek mebzul bir söz, şimdi, onun nazarında ulvi bir belâgat alıyordu; Hakkı Celis ancak, şimdi, kaç zamandan beri halkın: 'Ya gazi, ya şehit!' diye bağırışlarının mânasını anlıyordu." (Karaosmanoğlu, 1999: 165) Bu noktada onun Seniha'dan uzaklaşıp halka yakınlaştığı "ve ilk defa olarak şair Hakkı Celis'e karşı kalbinde bir nefret uyandı(ğ)ı." (Karaosmanoğlu, 1999: 166) da görülecektir.

"Hakkı Celis, okuduğu romantik ve sembolist şairlerin ardından hayata bakar. Saf kalışı onu bir gün yurt ve cemiyet endişelerine ulaştıracaktır." (Akı, 1960; 194) İçinde taşıdığı "yurt ve cemiyet endişesi" Hakkı Celis'in orduya katılıp hayatın bireysel boyutundan toplumsal boyutuna geçmesinin yolunu açacak; millet hayatına dahil olmanın huzurunu ona yaşatacaktır. Yazarın "Onun gözünde münferit hâdiselerin artık hiçbir kıymeti yoktur" (Karaosmanoğlu, 1999: 181) dediği gibi o boşalan kalbini bulduğu bu pınardan beslemeye çalışmaktadır. Ne olursa olsun o, yakaladığı bir rüzgârla dönmek üzere geçmiş yaşamından uzaklaşmak istemektedir:

Kendisi bu bin çehreli, bin cepheli büyük ve esrarlı varlığın hangi tarafını ve nesini temsil ediyordu? Hakkı Celis kendi kendine diyordu ki:

"Havada değişen bir şey var. Başlarımız üstünde nereden geldiği bilinmeyen yeni bir yel esiyor. Bu yel kızgın çöllerin içinden çıkmış gibi ateşindir; alnımızı bir alev gibi yakıyor. Bu yel yüksek ve karlı tepelerden inmiş gibidir; bize her temas edişinde derimiz biraz daha sertleşiyor; kemiklerimiz biraz daha katılaşıyor; bu yel, bazen denizlerde esen hafif rüzgârları, sıcak yaz günlerinin sonundaki serin meltemleri andırıyor; bin türlü karmakarışık sıtmalarla yanan göğsümüz üstünde tatlı ve teselli verici bir öpücük halinde dolaşmaları var. İşte, ben, bu yolun önüne katılanlardanım! Fakat, nereye gidiyorum, bilmiyorum. Bir garip heyecan içinde sarhoş gibi yürütüyorum ve korkmuyorum. Çünkü koyu, uzun ve sayısız bir kafilenin içindeyim, yolumuzun sonunda belki bir uçurum da olsa yürüyeceğim, zira benim için hiçbir şey geriye dönmekten daha fena değildir." (Karaosmanoğlu, 1999: 181)

Hakkı Celis "mayasız ve çürümüş âlem"i geride bırakmak istemektedir. O, I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği zaman diliminde bütün varlığını "mânasız ve adi bir sevdanın alevi"nin sardığı geçmişinden şimdiki halinin farklı olduğunu kavrar. O yeni bir sevdanın, Naim Efendilerin, Seniha'nın, Faik Beylerin kendilerine yer bulamadığı millet mevhumunun aleviyle sarmalanmaktadır: "Bu sevda neydi? Kim içindi? Bu sevda, milli ideal diye birkaç seneden beri ağızdan ağza dolaşan ve kısmen sahte olan müphem ve sari duygu muydu? Hakkı Celis, o kadar süslü ve muattar Seniha'nın yerine şimdi, millet denilen şeyi, o koyu, karışık varlığı mı seviyordu." (Karaosmanoğlu, 1999: 188) Hakkı Celis öyle bir millete sevdalanmaktadır ki onun içinde Naim Efendilerin Seniha'nın, Faik Beylerin yeri yoktur: "Millet denilen şey Naim Efendi gibi müstehaselerle, Seniha'nın ve Faik Beyler gibi sefil iştahlı insanlardan mürekkep bir varlık değildi. Bunlar milletin çürüyen ve dökülen tarafıydı. Ve havaya kalkan sekiz yüz bin kılıç, işte, bu kangren olmuş uzvu kesip atmak içindi." (Karaosmanoğlu, 1999: 188)

O, bir Osmanlı aydını olarak batıyı yanlış tanıyıp hayatlarına yanlış tatbik eden insanlara onlardan hareketle içinde yetiştiği kültüre düşman kesilmiştir. Geçmiş ile bağlarını koparmış; bu insanlardan nefret eden biri olarak Anadolu'ya, Çanakkale Cephesi'ne gitmiş ve orada ölmeyi tercih etmiştir.

2. Sodom ve Gomora

Mondros Mütarekesi imzalandığında Karaosmanoğlu üç yıldır İsviçre'de tedavide bulunmaktadır ve ülkesi ve milleti üzerinde oynanan oyunları yabancı basından takip etmektedir. Okudukları ve gördükleri bir Türk olarak onun yalnızlığını bir kat daha arttırmış ve ülkesine dönmüştür. Lakin bıraktığı ile bulunduğu

ülke artık aynı değildir; çünkü İstanbul galip devletlerce işgal edilmiş, birçok arkadaşı İstanbul'dan sürülmüş ve işgalci kuvvetlerle yakın ilişkiler kurmaya çalışan yeni bir tür insan peyda olmuştur. (Enginün, 1998; 110-111) Sodom ve Gomore romanı böyle bir İstanbul'u anlatmaktadır.

Duyûn-u Umumiye eski memurlarından Sami Bey, emekli olduktan ve İstanbul işgale uğradıktan sonra yabancılarla ilişkilerini yoğunlaştırmış biridir. Sami Bey'in kızı Leyla, babasının da etkisiyle yabancılarla samimi bir hayat sürmektedir. Kendisinin aksine yabancılara karşı düşmanca bir tutum takınmış, iyi eğitilmiş, dayısının oğlu Necdet ile de nişanlıdır. Leyla işgal kuvvetleri subaylarından Captain Jackson Read ile arkadaşlığını ilerletir. Buna Leyla'ya duyduğu sevgiden dolayı göz yuman Necdet, Major Will'in Yeniköy'deki yalısında verdiği davette Leyla ve Read arasındaki yakınlığa daha fazla dayanamaz ve Leyla'dan ayrılır.

Necdet'in kendisinden ayrılması üzerine Leyla, işgal kuvvetlerinden subaylar ve Amerikalı zenginler ile dostluğunu daha da arttırır. Kocasının ölümünün ardından Madam Jimson, Read ile yakınlaşır; bunun üzerine Leyla sinir krizleri yaşamaya başlar ve tedavi için Necdet'in de maddi desteği ile Avrupa'ya tedaviye gönderilir. Bu sırada Anadolu'da Milli Mücadele başarıya ulaşmış, İstanbul işgal kuvvetlerinden temizlenmiştir. Avrupa'dan dönen Leyla ile Necdet arasında da bütün bağlar kopmuştur.

2.1. Leyla'dan Uzaklaşan Necdet

İşgal altındaki Osmanlı başkentinde Necdet'in, nişanlısı ve monden hayatın temsilcilerinden Leyla'dan uzaklaşması yaşadıkları ve gözlemedikleri sonucunda yavaş yavaş gerçekleşir. Bir gece Necdet, Leyla'nın evinde konuktur. Bir süre sonra Leyla'ya işgal kuvvetlerinin komutanlarından ve İstanbul kibar ailelerinin gözdelelerinden İngiliz Captain Jackson Read'den telefon gelir. Gece yarısı olmasına karşın Captain Jackson Read ile çok samimi konuşan Leyla'nın durumu Necdet'i etkiler. Kıskançlık ve öfke ile Necdet Leyla'nın evinden çıkar. "Beni hiç sevmedi ki." (Karaosmanoğlu, 2001; 35) dediği Leyla'nın içinde bulunduğu durum Necdet'i olumsuz etkilemiştir. Necdet, Leyla'dan uzaklaşması gerektiğinin fakat Leyla'nın çekim gücünden kurtulamadığının farkındadır: "Hatta şu dakikada bile Leylâ karşısına çıkacak olsa... 'Mutlaka öldürürüm!' diyordu. Fakat içinde başka bir ses, başka bir Necdet'in sesi ona 'Hayır! Ayaklarına düşersin!' cevabını veriyordu." (Karaosmanoğlu, 2001; 35)

Leyla'dan uzaklaşma isteğinde Necdet'in İngiliz milletine duyduğu düşmanlığın etkisinden söz edilebilir. "Genç kızın dostluğu ona haddinden fazla aşağılık bir hareket gibi gelirdi ve kalbinde hüküm süren nefrete Leylâ'yı da sokmak korkusu onu sevdiği vücuttan uzaklara atardı." (Karaosmanoğlu, 2001; 86) Necdet'in Leyla'dan uzaklaşmasında işgal kuvvetleri subaylarından Major Will'in ikamet ettiği yalıda verdiği davette yaşananlar da etkili olmuştur. Bu davete Necdet yanında Leyla da olduğu halde katılır. Bir süre sonra Leyla'nın Captain Jackson Read ile birlikte gözlerden kaybolduğunu fark eden Necdet bahçeye çıkar ve ikiliyi burada birlikte bulur. Bu durum karşısında Necdet, kıskançlık ile Read'in üzerine yürür. Araya Leyla girer ve kozlarını başka bir zamanda ve yerde paylaşmalarına dair yalvarmalarına karşılık ikili ayrılır ve üçü birlikte davete döner. Lakin davetlilerin tamamı, dışarıda yaşananları az çok tahmin etmiştir. Necdet ise içinde bulunduğu utançtan kurtulmak için daveti terk ve Leyla ile bir araya gelmemeye azmeder.

Bir süre sonra Necdet'in yanına gelen Leyla bir an önce evlenmeleri gerektiğini ifade eder. Evlenme isteğini ifade ederken Leyla'nın dünya görüşündeki yozlaşmayı da görmek mümkündür:

-Yavrucuğum, bu halimiz ne olacak böyle? Artık bana istikbalimize dair hiçbir şey söylemez oldun. Seninle hep böyle âşık ve maşuk mu kalacağız? Bu bir "serbest evlilik" bile değildir. Bu tarz münasebetin âlemde hiç yeri yok. Ben evli kadın olurum, sen de benim âşığım veya sen evli bir erkek olurdu, ben bir dul kadın, sana metreslik ederdim. Fakat bizimkisi öyle mi? Herkes nişanlı olduğumuzu biliyor ve bir türlü evlenemiyoruz! Neciciğim; lazım ki, buna akla uygun bir şekil verelim. (Karaosmanoğlu, 2001; 161)

Necdet, evlenmeye yanaşmayınca Leyla, İngiliz subayları ve Amerikalı zenginlerle ilişkisini biraz da Necdet'i kıskandırmak için arttırır. Necdet gittiği bir eğlence mekânında Leyla'nın İngiliz askerleri ve Amerikalı zenginlerle dikkatleri üzerine çekecek denli laubali davranışlarına tanık olur. Bu manzara karşısında Necdet sevgisini sorgulamaya devam eder: "Adam sende, adam sende... İşte, bütün hareketleriyle ciğeri beş para etmez bir mahluk olduğunu bana ispat edip duruyor ve ben hâlâ anlamıyorum, hâlâ anlamıyorum." (Karaosmanoğlu, 2001; 173)

İstanbul, Mustafa Kemal'in askerleri tarafından düşman işgalinden kurtarılır. Milli bir anma töreninde Necdet ile Leyla karşılaşır. Bu kalabalıktan Leyla, Necdet ile uzaklaşmak isterse de Necdet bu isteğe uymaz. Yine de Necdet, Leyla'yı toplantı alanından istemeyerek de olsa çıkarır. Leyla yüzü balmumundanmış gibi sapsarı olmasına karşın Necdet bunun farkında değildir: "Lakin Necdet'e, bunun karşısında bir acıma bile gelmiyor; şu dakikada Leylâ onun için bir angaryadır." (Karaosmanoğlu, 2001; 292) Necdet Leyla'yı binanın تنها bir odasında bırakıp gider toplantıya ve iki saat sonra toplantıdan ayrılırken Leyla ile karşılaşır. Leyla onu evine götürür ve aralarında geçen konuşmadan sonra Leyla Necdet'i öpmeye çalışır. Bu teşebbüs ve ardında bıraktığı his Necdet'in Leyla ve Leyla gibilerini hayatından uzaklaştırdığının kanıtıdır:

Bu kilitli ağız Leyla'nın bütün ümidini bir anda kırıvermişti. Kolları kesildi, vücudu elastikiyetini kaybetti ve genç adamın kucağında kaskatı bir heykel gibi kaldı.
Necdet, bu heykeli sedirin üzerine bıraktı ve gitmek için ayağa kalktı; tokmağını sessizce çevirdiği kapının aralığından bir hayal gibi süzüldü.
Bu son öpüşten dudaklarının üstünde kalan şey kimyevî bir maddenin yavan tadı idi. (Karaosmanoğlu, 2001; 294-295)

2.2. İstanbul'da Ahlakî Düşüklük

Karaosmanoğlu'nun "mütareke yıllarında Şişli ve Beyoğlu semtlerinde yaşayan insanların ahlakî sükutunu" (Kaplan, 2010; 51) anlattığı Sodom ve Gomore romanının kahramanı Necdet, İngiliz düşmanlığı ile ön plana çıkmaktadır. Bunu yazar şu şekilde ifade eder: "Bir İngiliz'e selâm vermek, bir İngiliz'le ahbaplık etmek, bir İngiliz'in bulunduğu topluluğa girmek, hatta tramvay ve vapur gibi umumî yerlerde bir İngiliz'in yanına oturmak bile bu genç adam için dayanılmaz bir azap olurdu." (Karaosmanoğlu, 2001; 23-24)

Necdet'in yukarıda ifade edilen düşmanlığında İngilizlerin İzmir'i Yunanlılara vermesinin, İstanbul halkına reva gördüğü eza ve cefanın, memleketin aydın sınıfını yok etme gayretlerinin etkisi büyüktür. Necdet'in Leyla'nın evinde Türklerin İngiliz komutanı karşısındaki duruşlarını yadırgadığını söylemek gerek. Bu evde konuşmaya başladığı kolej öğrencisi Nermin isimdeki kızın her ne kadar İngilizlerce evi işgal edilmiş olsa da işgal kuvvetleri komutanı Jackson Read'e ricacı görünmeme arzusu Necdet'i etkiler: "(...) bu çocuğun küçücük, körpecik vücudu içinde şimdiden bir monden hanımın bütün ihtirasları kaynaşıyordu." (Karaosmanoğlu, 2001; 28) Nermin, Amerikan Koleji'nde öğrencidir ve Necdet'in İngilizlere karşı düşmanlığın milli bir kin ve nefretten doğması gerektiğine dair düşüncesine şu şekilde katılır: "-Evet, çok egoisttirler. Doğrusu ben de İngilizlerin bu tarafını hiç sevmem. Zaten Amerikalılar da İngilizleri hiç sevmezler. Bilir misiniz bizim Koleji'de..." (Karaosmanoğlu, 2001; 29) Necdet, Nermin'in, evleri İngilizlerce işgale uğramış, en mahrem eşyaları ortaya dökülmüş bir kızın, İngilizleri sevmeme sebebini Amerikalılardan kaynaklandığını görmektedir.

İstanbul'daki "soysuzlaşmış Türklerin" durumları, Necdet'in İstanbul'dan ümidini kesmesine, oradaki kimi insanlardan nefret etmesine vesile olur. Bunlardan birini tramvayda karşılaştığı bir olayda görmek mümkündür. İki bacağı kesilmiş bir Türk askeri tramvayın ön sahanlığına geçmeye çalışırken "şuh, fıkrıdak" bir Türk kıızı yanında bir İngiliz zabiti ile oturmak için yer arar. İngiliz zabiti kırbacının ucuyla iki kişiye kalkmalarını işaret eder. Kız yerine geçerken yerdeki Türk askerinin ellerine basar. Türk askeri acıyla bağırınca Türk kıızı bu haldeki bir adamın tramvaya binmesinin ne kadar acayip bir şey olduğunu söyler. Necdet bu manzara karşısında çok etkilenmiştir:

O zamana kadar bu manzaranın az çok kayıtsız bir seyircisi olan Necdet'in yüreği ağzına geldi. Gözlerinin önünden şimşeklerle yüklü bir kara bulut geçti. Hemen, kızın üzerine atılıp narin boğazından sıkmak istedi. Hiçbir şeye yaramayan ellerinin bu hareketi onun boşuna ve lüzumsuz hayatının tek müspet işi olacaktı. Lakin nedendir bilemedi; sıkılan yumrukları birdenbire gevşedi; bütün vücudu bir soğuk terle ıslandı ve gözlerinden sessiz sessiz, tane tane yaşlar akmaya başladı. (Karaosmanoğlu, 2001; 258)

Romanda yer alan ve Necdet'in doğrudan gözlemediği ya da içinde bulunduğu ortam vasıtasıyla duyduğu kişiler ve onların hayat şekilleri de bu yozlaşma içinde ele alınabilir. İstanbul Levantenlerinden Madam Jimson, evli olmasına karşın işgal kuvvetleri komutanı Jackson Read ile ilişki yaşar; Read, Leyla ile ilgilenmeye başlayınca bu defa diğer işgal kuvvetlerinden İtalyan ve Fransız subaylar ile birlikte olur. Kocasının ölüm döşeginde iken o, Fransız ordusu komutanı Colonel de Rochepierre ile ilişkisini verdiği davette ilan etmekle meşguldür. Oxford'da Türkçe eğitimi almış, Intelligence Service'in İstanbul sorumlularından George Marlow, eşcinsel eğilimleri olan biridir. Azize Hanım'ın kocası Atıf Bey ile arkadaşlığını iletir. İşin tuhaf tarafı Azize Hanım Marlow ile birlikte olma heveslisidir.

Atıf Bey'in karısı ve davetlerin tanınan simalarından Azize Hanım işgal kuvvetlerinden subayların ilgisini çekmeye çabalar ve en nihayetinde de Fransız bir denizciyle ilişkisi olur. Padişahın yeğenlerinden Şehnaz Sultan evli olmasına karşın Jackson Read ile birlikte olur. İstanbul'a görevi nedeniyle gelen Amerikalı gazeteci Fanny Moore, Amerikan Koleji öğrencilerinden Nermin ile lezbiyen ilişki yaşar. İstanbul'a eğlenmeye gelmiş, milyoner Major Will, Yeniköy'de aldığı yalıtı şehvet yuvasına çevirir. Leyla'nın babası Sami Bey, ticari menfaatleri için kızının yabancı subay ve zenginlerle birlikte olmasına göz yumar hatta bu durumu destekler. Major Will'in İstanbul rehberi, paşa çocuğu Orhan Bey, kişisel çıkarları için Major Will'in isteklerinin yerine getirilmesine aracılık eder.

İşgal altındaki İstanbul hayatını sergileyen Sodom ve Gomore romanında Karaosmanoğlu "bozulmuş pisliğe bulaşmış" insanları anlatırken toplumun içinde bulunduğu ahlaksızlığı da sergiler. Bozulmaya yüz tutmuş böyle bir toplum gerçek toplum değildir yazarın gözünde; çünkü ona göre bir toplumu ayakta tutan en önemli unsur erdemli insanların mevcudiyetidir. Bunun aksi durumda ise o

toplum yok olmaktan kurtulamayacaktır. (Uyguner, 1993; 37) Necdet'in muhatap olduğu insanlar bir toplumu helake sürükleyecek erdemden yoksun insanlardır.

2.3. Karşı Yakadaki İnsanlar

Leyla'nın içinde bulunduğu durum ve İstanbul'daki ahlaki yozlaşma karşısında Necdet'in aklına gelen çıkış yolu Kiralık Konak romanının kişilerinden Hakkı Celis'in yaptığından farksızdır. Necdet, Sakarya Savaşı'na katılıp ölmeyi düşünür: "Bir gece şu heyecanlı hayali kurdu: O sıralarda bütün şiddetiyle devam eden Sakarya Harbi'ne katılmak, bir nefer olarak ta ön siperlerin birine atılmak ve burdan başını düşman kurşunlarına uzatmak..." (Karaosmanoğlu, 2001; 167)

Necdet, Azize Hanım'ın verdiği davette bir süre sonra İstanbul'un karşı kıyılarını görebildiği bir alana geçer tek başına. O, burada içinde bulunduğu toplum ile karşı kıyılarda yaşamına devam eden insanlar arasındaki ayrımı düşünürken içinde bulunduğu toplumdan ne kadar da öğrendiğini göstermektedir. O, aynı zamanda karşı kıyıdaki insanları da idealize etmektedir:

Bu ilkbahar gecesinin son saatlerinde o her zamandan munis ve ruha yakındır. Necdet, sessiz karanlığın içinden kolunu uzatıp onun esmer sırtını okşamak, onunla bir gizli dertleşmeye girişmek istiyordu. Orada, bu ev gibi evlerden eser yoktu. Orada, buranın Madam Jimson'larına, Leylâ'larına, Major Will'lerine, de Rochepierre'lerine, Azize Hanım'larına, Nermin'lerine, Fanny Moore'larına, Orhan Bey'lerine, Captain Marlow'larına karşılık babaları savaşa gitmiş yavruların beşiğini sallayan temiz ve sabırlı kadınlar, vücutlarını Allah tarafından kendilerine teslim edilmiş kutsal bir emanet gibi saklayan genç kızlar, bunların üstüne şefkatle titreyen nur yüzlü nineler ve Anadolu'ya dair son iyi haberleri bildiren gazeteyi bir muska gibi devşirip cebine yerleştirdikten sonra sanki kendisini bütün dünyanın hazinelerine sahip bir adam kadar mesut hisseden fakir vatandaşlar vardı. Necdet, hemen onlara doğru gitmek için ateşli bir arzu duydu. Tıpkı günahlarının kefaretiyle malıyla, canıyla ödemeye giden ilkçağ tövbelileri gibi yalınayak, başı kabak, arkasında bir kısa gömlekle, dizlerini taştan tuşa vararak, dirseklerine dayanıp yerlerde sürünerek, onlara, onlara gitmek istedi. (Karaosmanoğlu, 2001; 192-193)

Necdet, Leyla'nın kabul edilemez davranışları ve İstanbul'un ahlaki bozulmuşluğu karşısında tek çıkış yolunu Anadolu'da devam eden savaşa katılmakta görmekte ve Anadolu insanın bir yansıması kabul edilebilecek İstanbul'un karşı kıyılarında yaşayan sıradan insanları idealize etmektedir.

3. Yaban

Karaosmanoğlu'nun Türk edebiyatında köy gerçekliğini bütün yönleriyle anlattığı Yaban romanı, sonraki yıllarda kendini gösterecek olan köy romancılığının öncüsü olarak değerlendirilmiştir. (Baba, 2002; 49) Yaban romanı, Karaosmanoğlu'nun Erkân-ı Harbiye tarafından 2. şube istihbaratı adına yarı resmî bir görevle 1921 yılında Tetkik-i Mezalim Heyeti ile Anadolu'da yaptığı gezinin bir sonucudur. (Akı, 1960; 120) Yaban romanının kahramanı Ahmet Celâl, İstanbul'da paşa çocuğu olarak yetişmiş, yedek subay olarak katıldığı I. Dünya Savaşı'nda kolunu kaybetmiş, İstanbul'un düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmesi üzerine Porsuk Çayı dolaylarında emir eri Mehmet Ali'nin köyüne yerleşmiştir. Ahmet Celâl'in yaşam şekli (sabahlara kadar kitap okumak, dişlerini fırçalamak, saçlarını taramak) ve düşünceleri (Mustafa Kemal ve Milli Mücadele'yi desteklemektedir) onun köyde yaban olarak görülmesine neden olur.

Yaşadığı köyün insanlarını Milli Mücadele tarafına çekmeye çalışsa da onların buna ilgisizliği hatta düşmanlığı Ahmet Celâl'i ümitsizliğe sürükler. Bu ümitsizlik içinde komşu köyden Emine adındaki bir kıza âşık olur. Ne var ki bu kız da onu "elin yabanı" olarak gördüğü için Mehmet Ali'nin kardeşi İsmail ile evlenir. Bir süre sonra Ahmet Celâl'in yaşadığı köy Yunan ordusunca işgal edilir. Köyü yakıp yıkan, insanları öldüren Yunan askerlerinin elinden Emine ile kaçmaya çalışsa da Emine'nin vurulması üzerine Ahmet Celâl, köye geldiği ilk günden itibaren tuttuğu günlüğünü Emine'ye vererek tek başına uzaklaşır.

3.1. Bir Bütünün Üç Parçası: Hakkı Celis, Necdet ve Ahmet Celâl

Ahmet Celâl, Hakkı Celis ve Necdet'in bir bütünün üç parçası olduğuna dair çeşitli nedenler öne sürülebilir. Bunlardan birincisi bu üç kişinin de içinde bulunduğu toplumun etkisiyle hayata karşı kimi duyarlıklarını kaybetmeleridir. Bunu Yaban romanının kahramanı Ahmet Celâl, şu şekilde ifade etmektedir:

(...) Zaten, Cihan Savaşında kolumu kaybetmezden önce bütün şiir kabiliyetimi, bütün sade dilliliğimi kaybetmiş bulunuyordum. Korkunç, iğrenç ve yalçın gerçek "parmaklarının ucundaki kan ve alınının ortasındaki çamurla!" çoktan bana görünmüştü. Biliyordum ki, toprak katı ve tabiat zalimdir ve insan cinsi bozuk bir hayvandan başka bir şey değildir; biliyordum ki, insan hayvanların en kötüsü, en bayağısı ve en az sevimli olanıdır. Evet, bilhassa en az sevimli olanıdır. (Karaosmanoğlu, 1998; 34)

Hakkı Celis, İstanbul'daki alafrağa insanların arasında barınmadığı için Çanakkale Cephesi'ne gitmiş ve orada şehit düşmüştür. Necdet ise İstanbul'daki insanların her türden çirkinliklerine tanık olmuş, insanlardan iğrenir duruma gelmiştir. I. Dünya Savaşı'na katılıp bir kolunu kaybeden Ahmet Celâl'in yukarıdaki ifadeleri onun Hakkı Celis ve Necdet'in devamı olduğu düşüncesini uyandırmaktadır.

Ahmet Celâl'in sözlerinde İstanbul'da etrafındaki insanların ülkenin içinde bulunduğu şartlara duyarsızlıkları karşısında manevi işkenceler yaşayan Hakkı Celis ve Necdet'in devamı olduğunu belirten izler bulmak mümkündür: "Burada ben, İstanbul'daki kadar azap ve işkence içindeyim. Taş, toprak, su, insan, hayvan burada her şey benim aleyhimdedir. Ve bende bütün bu düşman unsurlara karşı mücadele etmek gücü yok. Durmadan eziliyorum. Durmadan eziliyorum." (Karaosmanoğlu, 1998; 99) "Burada ben, İstanbul'daki kadar azap ve işkence içindeyim." ifadesi her ne kadar Ahmet Celâl'in hâlihazırdaki

durumunu göstermeye yönelikse de onun İstanbul'da Hakkı Celis ve Necdet gibi manevi bir azap yaşadığını da göstermektedir. Ahmet Celâl'e Anadolu'da azap ve işkence yaşatan insanların milli mücadeleye ve milli varlıklarına duyarsızlığı olduğu düşünülürse aynı durumun Ahmet Celâl tarafından İstanbul'da da yaşandığı anlaşılacaktır. Hakkı Celis ve Necdet İstanbul'daki çevrelerinin manevi baskısından kurtulup huzuru Anadolu'da bulacaklarına inanmaktaydılar. Aşağıdaki alıntıda Ahmet Celâl'in, Hakkı Celis ve Necdet gibi Anadolu insanını idealize ettiği de görülmektedir:

Bu ülkede, temiz yürekli, duygulu ve candan insanlar vardı. Zenginlerin kapısı fakire açık ve gurbet yolları, sonunda mutlaka bir sıcak yurda ulaşacaktı. Orada, bütün kadınlar ana, bütün kızlar kardeş ve bütün çocuklar evlattı. Oranın taşı arkadaş, yoksulluğun derecesi bence malûmdu. Fakat, bu maddi yoksulluğun içinde bir manevi varlık bulacağımı sanıyordum. (Karaosmanoğlu, 1998; 129)

Ahmet Celâl, Orta Anadolu'da emir eri Mehmet Ali'nin köyüne geldiği gün yüreğinde bir sıkıntı hisseder. Bunun nedenini anlayamaz: "Arkamda ne bırakmıştım ki böyle hüznüleniyordum? Bir yurt mu? Bir ana mı? Bir sevgili mi? Hayır, hiçbir şey, hiç kimse. Bütün kaybettiğim şeyleri burada bulmağa geliyorum." (Karaosmanoğlu, 1998; 39) Hakkı Celis ve Necdet'in yalnızlığı düşünüldüğünde Ahmet Celâl'in onların bulmayı umduklarını aradığı anlaşılacaktır. Ahmet Celâl, Hakkı Celis ve Necdet'in yapmayı düşündüğünü gerçekleştirmiş Anadolu'ya geçmiştir. Bunu onun şu ifadelerinde bulmak mümkündür:

Ben, Celâl Paşa'nın oğlu Ahmet, İstanbul'un en muhteşem konaklarından birinde doğup ve parıltılı hülya iklimlerine doğru kanat açıp uçtuktan sonra, kanatlarımın biri kırılmış olarak buraya düştüm. Otuz iki yaşında bir emekli asker, bütün geleceği geride kalmış bir sakat delikanlı, şimdi burada... (Karaosmanoğlu, 1998; 85)

Sonuçta Ahmet Celâl, Necdet ve Hakkı Celis yaşamlarının İstanbul döneminde hayatın sert yüzüyle karşılaşmıştır. Bu durum onların hayata karşı kimi inceliklerini yitirmelerine neden olmuştur. Onlar artık hayali değil, insanı keskin kararlar almaya iten bir dünyanın insanı haline gelmişlerdir. Bunun yanında her üçü de bulunmadıkları bir yerde görmedikleri insanları idealize etmişler ve onların yanında yer almayı arzulamışlardır.

3.2. Anadolu'da Yaşanan Hayal Kırıklığı

Yaban romanının kahramanı Ahmet Celâl, Anadolu köyünde halkın arasına karışamamış; onlar tarafından dışlanmış. Hâlbuki o, kendi kanından kendi ülküsünden olduğunu düşündüğü insanlar arasında kimsesizliğini unutacağını ummuştur. Bu umudun aksine Ahmet Celâl, bulunduğu köyde ötekileştirilir. Onun ötekileştirildiğinin bir örneğini köylü kadınların ona tavırlarında görmek mümkündür. Köyün kadınları sadece Ahmet Celâl ile karşılaştıklarında arkalarını dönmekte ya da yere çömelip başlarını örtmektedirler. Bunun nedenini Mehmet Ali'ye soran kahramanımız şu cevabı alır: "Yabansınız da ondan, beyim." (Karaosmanoğlu, 1998; 52) Ahmet Celâl köylü insanının kendisinin de damarlarında aynı kanın aktığını fark etmemesinin üzüntüsünü yaşamaktadır. Okumuş İstanbullu bir aydın ile Anadolu köylüsü arasındaki ayrımın Londralı İngiliz'le Pencaplı Hintli arasındakinden daha fazla olduğunu düşünen Ahmet Celâl Anadolu'da kendini yalnız hissetmektedir.

Ahmet Celâl ile köylüler arasında her olay birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Bunu köye gelen Şeyh Yusuf ile karşılaşması ve sonrasında görmek mümkündür. Kahramanımız köye şeyh geldiğini öğrenir. Onu muhtarın evinde görmeye gider. İçeri girerken merhaba diyen Ahmet Celâl'e şeyhin cevabı "Merhaba, merhametten gelir. Sen kim oluyorsun ki, bana merhamet edeceksin?" (Karaosmanoğlu, 1998; 65) olur. Şeyhin bu azarına kahramanımız "Sen yalnız merhamete değil, terbiyeye de muhtaçsın." (Karaosmanoğlu, 1998; 65) şeklinde karşılık verir. Bunun üzerine şeyh dışarıya fırlar, ardından köylüler olduğu halde. Ahmet Celâl odada yalnız kalır. Kahramanımızın duyguları ve düşünceleri bu noktada önemlidir:

(...) Yalnızlığımı, kimsesizliğimi ve yabancılığımı o günkü kadar şiddetli hissettiğim olmamıştır.

Benim için, bu bunak Türk şeyhinin, İstanbul'daki İngiliz subayından farkı nedir? Her ikisinin ruhu ile benim ruhum arasındaki uçurum, aynı derecede derin ve karanlıktır. Bu da onun gibi, beni kamçı ile dövecek ya da, etimi bir zindanda çürütmekten zevk duyacak.

u anda, burada bulunacağıma, Londra'da bir mutaassıp Protestan rahibinin evinde olsaydım, aynı istiskali görmeyecek mi idim? Aynı hüznü, aynı elemi, aynı yabancılık ve kimsesizlik hissini duymayacak mı idim? (Karaosmanoğlu, 1998; 65)

Görülebileceği üzere Yaban romanı kahramanı Ahmet Celâl, Kiralık Konak'ta Hakkı Celis'in Seniha ve Faik Bey ile arkadaş grubu arasında, Sodom ve Gomore romanında Necdet'in Leyla, İngiliz subayları ve işgal kuvvetleri yandaşları Türkler karşısında yaşadığı kimsesizlik ve yabancılık duygusunu yaşamaktadır. Ahmet Celâl, İstanbul'da bir paşanın oğlu aydın bir Türk olarak Anadolu köylüsü ile karışamadığını "bir çanak suda bir damla zeytinyağı gibi" (Karaosmanoğlu, 1998; 85) olduğunu kavrar. O bu köyde hayvanlar ile dahi kaynaştığının onlara kendini sevdirdiği halde insanlara kendini sevdiremediğinin farkına varmıştır. "Onlar gibi olmak, onlar gibi giyinmek, onlar gibi yiyecek içmek, oturup kalkmak, onların diliyle konuşmak... Haydi bunların hepsini yapayım. Fakat, onlar gibi nasıl düşünebilirim? Nasıl onlar gibi hissedebilirim?" (Karaosmanoğlu, 1998; 86)

Kahramanımız bir öğleüstü kahvenin çardağında köylülerle konuşması esnasında, İstanbul'un dört devletin işgali altında olduğunu, İzmir'in Bursa'ya kadar Yunanlılar tarafından istila edildiğini, Adana'nın Fransızlar tarafından ele geçirildiğini, Urfa ve Antep'te kanlı olayların vuku bulduğunu söyler; lakin köylülerden beklediği tepkiyi alamaz. "Hiçbirinde ne hayret, ne dehşet, ne de alelâde bir alâka izine tesadüf etmedim." (Karaosmanoğlu, 1998; 43) diyen kahramanımız aslında Hakkı Celis ve Necdet'in karşı karşıya kaldığı insanlardan farksız insanlarla muhatap olmaktadır. Kahramanımız bu insanların duygu damarlarına dokunmak amacıyla işgal güçlerinin tecavüzünden, kadınlarının ırzının, çocuklarının canının, din ve imanının kurtulamadığını ifade eder. Buna karşılık kendisine tekrar savaş olup olmayacağı sorulduğunda kahramanımız, Mustafa Kemal'in çalışmalarını anlatır. Buna köye birlikte geldiği Mehmet Ali'nin cevabı ve kahramanımızda uyandırdığı duygu Hakkı Celis ve Necdet'in yaşadıklarından farksızdır:

(...) Çanakale'de bulunmuş olan Mehmet Ali, Mustafa Kemal adını hatırlıyor. Ona göz ucuyla baktım. Başını yonttuğu söğüt dalından kaldırdı. Benden tarafa döndü:

-Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar, dedi.

Bu, benim köydeki en hüzünlü günüm oldu. (Karaosmanoğlu, 1998; 44)

Kasabaya giden muhtar yeni düşünceler ve bilgilerle köye döner. Ona göre Mustafa Kemal çıkmaz bir yola girmiştir; padişah işgal kuvvetleri ile anlaşmış; İzmir'i işgal eden güçler Mustafa Kemal'e kızıp Bursa'ya kadar ilerlemiştir. Muhtara göre nihayetinde düşman İnönü'ye kadar dayanmıştır. Birkaç gün önce İnönü Zaferi'ni haber alıp sevinmiş olan kahramanımız tepkisini gösterir:

Öfkeden tirtir titreyerek:

-Oradan püskürttük, hem de döge döge ... diyorum.

Muhtar, sinsi bir tebessümle, kırçıl sakalı arasından gülümsüyor. Onu omuzlarından tutup sarsmak ve:

-Ne gülüyorsun? diye bağırarak istiyorum. (Karaosmanoğlu, 1998; 58)

Ahmet Celâl, Anadolu köylüsünün vatanını işgale gelmiş düşmanlara kayıtsızlığına kızmaktadır. Köyün üstünden geçen düşman uçaklarını aldırışsız bir vaziyette izleyen köylülere düşmanın bu şekilde izlenmeyeceğini söyleyen Ahmet Celâl, karşılık olarak "Ne olacak, bize dokunmuyor ki," (Karaosmanoğlu, 1998; 170) cevabını alır. Hatta Salih Ağa bu uçakların kendilerine faydası dokunduğunu söyler: "Sen öyle diyon emme, bunların bize faydası oldu. Görmüyon mu, hiçbir yanda kargalardan iz kalmadı. Harman yerinde, tahılı hep yirlerdi." (Karaosmanoğlu, 1998; 170) Ahmet Celâl'in karşısındaki insanlar, düşmanların Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemesine Mustafa Kemal'in sebep olduğunu düşünmelerinin yanında, mensup oldukları milletin ne olduğundan da habersizdir. Ahmet Celâl, bir insanın Türk olup da Mustafa Kemal taraftarı olmamasının mümkün olmadığını söyleyince Bekir Çavuş'un cevabı ilginçtir:

-Biliyorum beyim sen de onlardansın emme.

-Onlar kim?

-Aha, Kemal Paşa'dan yana olanlar...

-İnsan Türk olur da, nasıl Kemal Paşa'dan yana olmaz?

-Biz Türk değiliz ki, beyim.

-Ya nesiniz?

-Biz İslâmız, elhamdülillah ... O senin dediklerin Haymana'da yaşarlar. (Karaosmanoğlu, 1998; 173)

Köyde bir süre kaldıktan sonra Ankara'ya doğru ilerleyen Yunan ordusuna köyün ileri gelenlerinden Salih Ağa ile İmam yol göstermeye giderler. Bir süre sonra bu ikisi geri döner. Yeni bilgiler almak maksadıyla kahramanımız bunların yanına gider. Bu bağlamda onun ifadeleri ilginçtir: "Salih Ağa ile İmam, gittiklerinin onuncu günü köye döndüler. Ben, bütün tiksintime rağmen gidip onlarla görüşmekten kendimi alamadım. Yenemediğim bir tecessüs beni, bu iki sefilin yanına kadar sürükledi." (Karaosmanoğlu, 1998; 185) Salih Ağa, Yunan ordusunun üç güne kadar Ankara'ya ulaşacağını söyleyince Ahmet Celâl sinirlenir ve onun üzerine yürür. Salih Ağa, bu defa ona karşı koymaya hazırlanır. Bunu Ahmet Celâl şu şekilde ifade eder: "Salih Ağa, ilk defa olarak bana bu tavırla hitap edebiliyordu. Çünkü bir zamanlar benim temsil ettiğim nüfuzun bu topraklardan çekildiğini hissediyor." (Karaosmanoğlu, 1998; 186) Ahmet Celâl, Salih Ağa'nın üzerine yürüyünce Salih Ağanın cevabı şu şekilde olur: "Yok, dedi. O günler geçti. Otur oturduğun yerde..." (Karaosmanoğlu, 1998; 187) Ahmet Celâl, Salih Ağa'nın suratına tokat atınca o da kocaman bir taş parçasını Ahmet Celâl'in kafasına atar, ama vuramaz. Artık Ahmet Celâl ile köylü arasındaki sessiz mücadele fiziki bir kavgaya dönüşmüştür. Ve artık Ahmet Celâl'in karşısında sadece Salih Ağa yoktur; bütün bir köy onun karşısında yer alır:

Şimdi, bütün köy halkı karşımda, bir düşmanlık halkası gibidir. Gürültüyü işiten geliyor. Çoluk çocuk, karı, kızan, hepsi geliyor. Bütün tanıdığım yüzleri bir kâbus bulutu arkasından görüyorum. İşte, İsmail, elleri kuşağında haylaz haylaz duruyor. İşte, muhtar, aç çakal gözleriyle bana bakıyor. İşte, biraz uzakta Zeynep Kadın'ın küçük kaya parçasını andıran kafası. İşte, yanında kızlarından biri. Ve küçük çocuklar, yarı giyimli, yarı çıplak, ayaklarının dibinde kaynaşıyorlar. (Karaosmanoğlu, 1998; 187)

Yaban romanının kahramanının karşılaştığı insanların duyarsızlığı Hakkı Celis ve Necdet'in karşılaştığı insanlarınkinden çok da farklı değildir.

Sodom ve Gomora'da ahlak kaidelerinin dışına çıkıldığı görülmüştü. Necdet bu çürümüşlükten de uzaklaşmak ihtiyacı duymaktaydı. Kiralık Konak'ta Seniha, Faik Bey ile evlenmeden cinsi münasebette bulunmuş, Avrupa'ya gittiğinde Faik Bey ile yaşamış; İstanbul'a döndükten sonra bir zengin'in metresi

olmuştur. Yaban romanında da bu ahlaki çöküntünün devam ettiği görülmektedir. Köyden Süleyman, komşu köyden getirdiği, Emel Kefeli'nin "Vahşi, içgüdülerine uygun hareket eden, yırtıcı, kocasını ezen, aldatan, köylüler tarafından başka erkeklerle basılan bir kadındır." (Kefeli, 1989; 119) şeklinde tarif ettiği Cennet isminde biriyle evlenmiştir. Düğünlerinin ertesinde Cennet'in daha öncesinde biriyle birlikte olduğu anlaşılır. Cennet bu durumu ağası ile birlikte oynarken kaza ile olduğu şeklinde açıklar. Ne var ki bir süre sonra Cennet, köyde bir adam ile yakalanır. Cennet bu adamın amcasının oğlu olduğunu söyler. Bir süre sonra ise Sodom ve Gomere ile Kiralık Konak'ta yaşanan ahlaksızlığa denk bir olay olur. Cennet evine aldığı bir asker kaçağı ve kocası ile birlikte yaşamaya başlar. Köylü bu durumun sona ermesini istese de Süleyman, karısı Cennet'in kendisini terk etmemesi için her rezillığe katlanmakta, Cennet'i boşamamaktadır. En nihayetinde köylü bir araya gelir ve bir baskın gerçekleştirir Süleyman'ın evine. Ancak bu olaydan sonra Süleyman ile Cennet arasındaki evlilik kendiliğinden sona erer ve Cennet bu asker kaçağı adam ile köyden uzaklaşır. Mehmet Ali'nin bu durumu ifade edişi Sodom ve Gomere'nin İstanbul'undan hiç de farklı değildir:

-(...) On gündür Süleyman'ın evinde saklı. Karı kendi eliyle ona yemek pişirip verirmiş. Gece de yatağına almırsın

-Süleyman'ın gözü önünde mi?

-He ya, biri sağ böğüründe, öbürü sol böğüründe... (Karaosmanoğlu, 1998; 74)

Ahmet Celâl, adeta Hakkı Celis ve Necdet'in İstanbul'da alafranga tipler ve işgalci kuvvetlerle işbirliği yapan Türkler arasındaki his ve düşünce ayrılığını Anadolu'da Türk köylüsü karşısında yaşamaktadır. İstanbul'da savaş karaborsasında, vagon ticaretinde zengin olanlara karşılık Anadolu köyünde gücüne güvenerek mazlum ve kimsesizlerin malını elinden alan insanlar vardır. Yaban romanında bu kişinin adı Salih Ağa'dır. Bir gün Mehmet Ali askere yeniden çağrılır. Bunun üzerine Salih Ağa, Mehmet Ali'nin annesi Zeynep Kadın'ın dedesinin zamanından beri ekip biçtiği tarlayı sahiplenir. Buna karşı Zeynep Kadın hiçbir şey yapma gereği duymaz; çünkü elinden bir şey gelmeyeceğini bilmektedir. Salih Ağa kasabada kadıyı, köyde insanları kendi tarafına çekebilecek güce sahiptir.

Ahmet Celâl'e Anadolu köylüsü yabancılaşmıştır, en az Hakkı Celis için Seniha ve Necdet için Leyla kadar. Ahmet Celâl bunu şu şekilde ifade eder: "Onların sözleri, bana büsbütün başka bir dünyanın, başka cinsten birtakım yaratıkların mırıltıları gibi geliyor. Bazen ne dediklerini hiç anlamıyorum. Buğday, arpa, davar, öküz, saman?.. Bunlar da ne demek olacak?" (Karaosmanoğlu, 1998; 147) Ahmet Celâl, Anadolu köylüsüne karşı acıma duygusunu kaybetme noktasına gelmiştir. Bir gün milli mücadeleyi gerçekleştiren Türk ordusundan bir topçu müfrezesi köyden geçmektedir. Kahramanımız subaylar ile konuşur. Bu sırada subaylardan biri bura halkının cephe gerisine çekilmesi gerektiğini söyler. Kahramanımız Yunan uçaklarının attığı bildiriye göstererek halkın kendisine inanmayacağını belirtir. Buna karşılık subay: "Buna inanıyorlar ha! Öyleyse bir şey söylemeyin. Bu insanlar kurtarılmaya layık değildir." (Karaosmanoğlu, 1998; 150-151) şeklinde karşılık verir. Kendisinin de burada kalacağını ifade edince Ahmet Celâl, subaylardan biri, buranın "hiç değilse, iki ateş arasında kalacağını" ifade eder. Kahramanımızın cevabı ise daha ilginçtir: "Hiç değilse? Daha fenası olmak da muhtemel mi?.. Adam sen de ..." (Karaosmanoğlu, 1998; 151)

Ahmet Celâl kendini köylülerden o denli uzak tutmakta, onları kendine o denli düşman görmektedir ki, öldüğü takdirde köylülerin kendisini gömmeyeceğini, bir derenin içinde köpeklere kargalara yem edeceğini dahi düşünür: "Hiçbir izim de kalmayacak; hattâ mezarım bile. Çünkü, bu köylüler, beni gömmezler, bir derenin içinde köpeklere, kargalara yemlik bırakırlar ve kemiklerimi tezek ateşinde yakarlar." (Karaosmanoğlu, 1998; 153) Bu ifadeler, İstanbul'dan Anadolu'ya gelmiş bir Türk aydını ile halk arasındaki uçurumun varlığını göstermektedir.

Cevdet Kudret, Karaosmanoğlu'nun roman kişileri hakkında şu tespitite bulunur. "Kişiler, çoklukla, kafalarının içindeki hayatın dışarıdaki hayata uymamasından doğan hayal kırıklığıyla ya düşer ya da dünyaya küserler." (Kudret, 2004; 116-117) Ahmet Celâl de Hakkı Celis ve Necdet'in kurduğu hayalin gerçek hayatla örtüşmediğini fark eder. O, günlüğüne şunları not almıştır:

Daha otuz beşimize basmadan her şeyin bittiğini, işin tamam olduğunu; aşkın, arzusun, ümit ve ihtirasın artık bir daha uyanmamak üzere sönüp gittiğini kendi kendimize itiraf etmek; kendi kendimize, bütün mutluluk ve başarı kapılarının kapandığını söylemek ve gelip, burada bir ağaç gibi yavaş yavaş kurumağa mahkûm olmak. Böyle mi olacaktı? Böyle mi sanmıştım? Lâkin, işte böyle oldu ve böyle olması lazımdı. (Karaosmanoğlu, 1998; 33)

Yaban romanının daha ilk cümlelerinde Anadolu'ya gelmiş bir insanın yaşadıkları neticesinde içine düştüğü hayal kırıklığı ifade edilmektedir. Yaban romanının kahramanı İstanbulludur. Kahramanımızın içinde yaşadığı köy de işgal altındaki İstanbul'dan daha az Allah'ın gazabına uğrayacak yer değildir: "Her akşamüstü sanıyorum ki, artık dünyanın sonu gelmiştir. Üzerinde yaşadığım bu toprak, ya içindeki gizli dert ile şişip çatlayacak, ya da, bir dehşetli gürültü ile yerin dibine doğru çöküp gidecektir." (Karaosmanoğlu, 1998; 46) Yukarıdaki ifadeler Ahmet Celâl'e ait olsa da İstanbul'da alafranga insanlar arasında yalnızlaşmış Hakkı Celis'in, işgal güçleri ile ahlaksızlığın her türüne yelken açmış Türklere tiksinti duyan Necdet'in hayal kırıklığını yansıtmaktadır. Onlar aradıkları huzuru Anadolu'da bulacaklarına

inanmışlardı. Ne var ki Ahmet Celâl bu umudun da yittiğini hayallerindeki Anadolu'nun olmadığını tek başlarına kaldıklarını gözleriyle görmüştür:

Şimdi ne görüyorum? Anadolu... Düşmana akıl öğreten müftülerin, düşmana yol gösteren köy ağalarının, her gelen gasıpla bir olup komşusunun malını talan eden kasaba eşrafının, asker kaçığını koynunda saklayan zinacı kadınların, frengiden burnu çökmüş sahte sofuların, cami avlusunda oğlan kovalayan softaların türediği yer burasıdır.

Burada, bıyıklarını makasla kırptı diye nice fikir ve ümit dolu Türk gencinin kafası taş altında ezildi. Burada, yüzü düşmana dönük, nice vatan mücahitleri savundukları kimselerin eliyle arkadan vuruldu. Burada, milli timsalin, milli bağımsızlık sembolünün yolu kaç defa kesildi ve kaç defa oturduğu şehrin etrafı isyan silahlarıyla çevrildi. Burada, ben, vatan delisi millet divanesi; burada, ben, harp malûlü Ahmet Celâl yapayalnızım. (Karaosmanoğlu, 1998; 129-130)

Bu düşüncenin ardından Anadolu insanını bu hale getirenin Türk aydınının kendi milletine ilgisizliği olduğunu söylese de Ahmet Celâl'de umduğunu bulamamanın hayal kırıklığını görmek mümkündür. Kiralık Konak'ın Hakkı Celis'i ve Sodom ve Gomore'nin Necdet'i gibi Yaban'ın Ahmet Celâl'i de duygularını paylaşmadığı insanlardan kaçmak arzusundadır. Ahmet Celâl ise Anadolu insanından kaçmak arzusundadır diğerlerinden farklı olarak. Bu, Yunan uçaklarının köye attığı bildiriler hakkında Salih Ağa ile Bekir Çavuş'un konuşmalarını dinledikten sonra Ahmet Celâl'in yaşadığı bunalımdan anlaşılmaktadır. Salih Ağa gelecek yabancı askerlerin ellerinde ne var ne yoksa alacağından endişeli ellerindekini saklama telaşında iken Bekir Ağa gelenlerin çok fazla almayacakları kanaatindedir. Kahramanımız açısından işin üzüntü verici yanı ise bunların hiç mücadele taraftarı olmamalarıdır.

Ben, bir kenardan, yüreğim boğazıma tıkanmış bir halde, milli bir felaketin arifesindeki bu basit, bu aşağılık konuşmaları dinliyorum. Artık ağzımı açıp bir şey söylemek istemiyorum. Varıp başımı alıp, daha içlerlere doğru yürüsem mi? Mutlaka Eskişehir'den Ankara'ya yaralılar taşıyan trenler vardır. Onlardan birine atlayıp Ankara'ya gitsem. Hiç değilse, bu trajedinin anlam ve mahiyetini anlayan kimseler içinde ne olacaksam olsam. (Karaosmanoğlu, 1998; 146)

"İstanbullu iyi bir ailenin milliyetçi, idealist ve kültürlü çocuğu olarak bu yabancı köy çevresinde köylülerin diğer soydaşlarının verdiği ölüm kalım mücadelesine kayıtsız kalışlarını ve ilkel hallerini büyük bir öfkeyle müşahade eder ve gözlemlerini günlüğüne kaydeder." (Acar, 1989; 131) Ahmet Celal, yaşadıklarını günlüğüne kaydeder; çünkü bu Anadolu köyünde tanık olduğu insan manzaralarını ve Anadolu gerçeğini gelecek kuşaklara aktarma derdindedir. Çünkü Hakkı Celis, Necdet ve kendisi gibi gelecekteki Türk aydınlarının Anadolu insanını tasavvur etmesini istememektedir. Yunan ordusu işgali altında not aldığı defterin sıhhati için endişelenmesinin nedeni budur: "Eğer, bir hıyanet eli, bir silgi lastiği alıp kurşun kalemiyle çizilmiş bu eğri büğrü satırlar üstünden geçecek olursa gelecek kuşaklar kendi memleketlerine ait birçok gerçeklere ermek vasıtasından mahrum kalacaktır." (Karaosmanoğlu, 1998; 182)

"Yıllardır gözümüzde canlandırdığımız saf, sevecen, misafirperver, duygulu ve yurdu için her fedakârlığı yapmağa hazır Türk köylüsü" der Kefeli "bir anda yerini hasis, duygusuz, kaba, içe dönük, bencil bir tipe bırakır." (Kefeli, 1989; 115) Ahmet Celal de Hakkı Celis ve Necdet ile birlikte bütün bir Türk aydınının hayal kırıklığını bulmak mümkündür. O şöyle söyler:

Zavallı Ahmet Celâl öldü ve onu, mezarında zebaniler bekliyor. Onun için kabir azabı başladı mı, başlamadı mı, bilmiyorum. İsterseniz, zebaniler bekliyor lakırdısını o azabın bir başlangıcı olarak telakki ediniz. Zira, o yeryüzünde iken de ârâfta gibi yaşadı. Hangi cinsten Tanrıya kulluk ettiğini bilmedi. Bir yabancı imparatorluk namına yıllarca döğüşüp kanını döktü. Yıllarca, meçhul bir vatanın, bir ideal yurdun hasretiyle yanıp tutuştu. Elle tutulmaz, gözle görülmez bir sevginin peşinden yıllarca koştu. Onun yoluna ağladı, güldü, söyledi ve öbür dünyaya göçeceği gün bildi ki, meğer hepsi yalanmış. (Karaosmanoğlu, 1998; 182)

Sonuç

Kiralık Konak'ın Hakkı Celis'i, Sodom ve Gomore'nin Necdet'i ve Yaban'ın Ahmet Celâl'i birbirlerini tamamlayan üç kişidir. Hakkı Celis ve Necdet âşık oldukları kadınlardan umdukları ilgiyi göremedikleri gibi sevdikleri kadınların içinde bulunduğu toplumsal muhite uzak düşerler. Hakkı Celis ve Necdet sıkıntılarından kurtuluş yolunu, hayal ettikleri millet içinde düşmanla savaşmakta bulurlar. Her ne kadar Necdet fiili olarak savaşa katılmamışsa da Hakkı Celis, parçası olduğu milletin bağımsızlığı için Çanakkale Cephesi'nde düşmana karşı savaşmış ve burada şehit düşmüştür.

Hakkı Celis, Seniha ve Faik Bey ve onların etrafındaki diğer alafrağa tiplerden uzaklaşmış, idealize ettiği bir millet kavramına sığınmıştır. O, öncelikle bir süredir ağızdan ağza yayılan "ya gazi, ya şehit" parolasına uymuş, bireysel meselelerin ötesine adım atmıştır. Hakkı Celis "mânasız ve adi bir sevdanın alevi"nden çıkıp "millet denilen koyu, karışık varlığa" âşık olur. Onun gözünde milletin içinde Naim Efendi gibi "müstehase"lere ve Seniha ile Faik Bey gibi "sefil iştahlı" insanlara yer yoktur. Millet bu türden insanların kangrenleşmiş varlığına son verecek güce sahiptir.

Sodom ve Gomore'nin kahramanı Necdet, sevdiği kadından, Leyla'dan, onun ahlâkî düşüklüğü nedeniyle ayrıldığı gibi onun temsil ettiği toplumsal muhitten de nefret eder. Necdet de Hakkı Celis gibi zihninde bir millet resmi çizmiş ve ona sığınmıştır. Onun gözünde milleti oluşturan bireyler babaları savaşa gitmiş yavrularının beşiğini sallayan saf ve temiz annelerden, bedenlerini Allah'ın bir emaneti görüp her

türlü ahlaksızlıktan sakınan genç kızlardan, çocuklarının üzerine şefkatle titreyen nur yüzlü ninelerden, Anadolu'dan haber veren gazete parçasını muska gibi yanında taşıyan fakir vatandaşlardan oluşmaktadır.

Bir kişiliğin ilk iki halkasını Hakkı Celis ve Necdet oluşturuyorsa üçüncü halka Yaban romanının kahramanı Ahmet Celâl'dir. Ahmet Celâl de Hakkı Celis ve Necdet gibi İstanbul'da barınamayacağını anlayıp kurtuluşu, Çanakkale cephesi'ne gitmekte bulmuş; Hakkı Celis'ten farklı olarak şehit düşmemiş; lakin bir kolunu kaybetmiştir. Ahmet Celâl, Hakkı Celis ve Necdet'in hayalini kurduğu milletin içinde yaşama imkânını Orta Anadolu'da bir köyde yakalamıştır. O, tasavvur ettiği özelliklere milletin sahip olmadığını görerek de hayal kırıklığı yaşamıştır. Bu noktada Uyguner'in Karaosmanoğlu'nun kişileri hakkındaki görüşü dikkat çekicidir: "Onun bazı kişileri, kendisi gibi, düşündükleri yaşamın dıştaki yaşama uymamasından doğan bir düş kırıklığı içine yuvarlanır, dünyaya da küserler çoğunlukla." (Uyguner, 1993; 62) Ahmet Celâl, yaşadığı hayal kırıklığının etkisiyle Anadolu insanına küsmüş hatta ondan nefret eder hale gelmiştir.

Ahmet Celâl, Anadolu'da cinsel güdülerinin hâkimiyeti altında, ahlaki değerleri göz ardı ederek yaşayan insanların varlığına tanıklık eder. Ülkenin düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmesini umursamayan, onların uçaklarının kargaları kaçırmasına sevinen, askere gitmektense ülkenin işgal edilmesine kayıtsız kalan, işgal kuvvetleri ile işbirliği yapıp onlara gidecekleri yolda rehberlik eden, güçsüzün malına haksızlıkla el koyan, mensubu olduğu millettten habersiz insanlarla karşılaşır. Bu karşılaşma zamanla Anadolu köylüsüne karşı Ahmet Celâl'de nefret duygusunu uyandırır. O, her ne kadar bu insanların bu hale gelmesinde Türk aydınının ihmalden söz etse de öfkesi dinmez. Çünkü Ahmet Celâl, Hakkı Celis ve Necdet gibi yaşadığı sıkıntılardan kurtulmanın tek yolu olarak bu insanları düşünmüştür. Onun umduğu ile bulduğu arasındaki derin uçurum hayal kırıklığının şiddetini arttırmış ve yukarıda ifade edilen ihmalin üzerinde durmasını engellemiştir.

Yaban romanının başkışisi Ahmet Celâl'in Anadolu'ya gelmesinin ve burada uzun süre kalmasının nedeni birçok eleştirmenin üzerinde durduğu nokta olmuştur. Niyazi Akı şu değerlendirmede bulunur: "Yaban'ın Celâl'i, münevver bir İstanbul çocuğudur. Yetişiş tarzı köye gitmesini icabettirecek gibi değildir. Zorla götürüldüğü kabul olursa bile ilk intibaksızlıkta kaçması gerekirdi. Katı realite önünde barınamayacak bir romantiktir." (Akı 1960:195) Hakkı Celis, Necdet ve Ahmet Celâl'in bir bütünü parçaları olduğu düşünüldüğünde Ahmet Celâl'in, Anadolu'ya niçin geldiğinin ve Anadolu'nun sefaletine ve insanların duyarsızlığına uzun süre neden katlandığının da cevabı bulunmuş olacaktır. Hakkı Celis ve Necdet'in yaşadıkları düşünüldüğünde Ahmet Celâl adeta etrafındaki yozlaşmadan kaçarak Anadolu'ya sığınmıştır. Ahmet Celâl uyumsuzluk yaşadıkdan sonra İstanbul'a dönmeyi düşünmemiştir; çünkü İstanbul'daki insanlar Anadolu köyündeki insanlardan farklı değildir. Ahmet Celâl'in Anadolu'da kalma ısrarının dayanağını İstanbul'dan ayrılmaya karar veren Hakkı Celis'in şu ifadelerinde görmek mümkündür: "Fakat, nereye gidiyorum, bilmiyorum. Bir garip heyecan içinde sarhoş gibi yürüyorum ve korkmuyorum. Çünkü koyu, uzun ve sayısız bir kafilenin içindeyim, yolumuzun sonunda belki bir uçurum da olsa yürüyeceğim, zira benim için hiçbir şey geriye dönmekten daha fena değildir." (Karaosmanoğlu, 1999: 181).

KAYNAKÇA

- ACAR, Sevim (1989). "Esere Dönük Tahlil Metodunun Yakup Kadri'nin Yaban Adlı Romanına Uygulanması", *Ölümünün 100. Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- AKI, Niyazi (1960). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu İnsan-Eser-Fikir-Üslûp*, İstanbul: İstanbul Matbaası.
- BABA, Okan (2002). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, İstanbul: Toker Yayınları.
- ENGİNÜN, İnci (1998). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 3. Basım. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GEZER, Zeki (2002). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu Hayatı-Sanatı-Eserleri-Eserlerinden Seçmeler*, İstanbul: Hikmet Yayınevi.
- KABAKLI, Ahmet (1997). *Türk Edebiyatı*, 3. Cilt. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet (2010). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*, 8. Basım. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (1999). *Kıralık Konak*, 15. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2001). *Sodom ve Gomora*, 11. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (1998). *Yaban*, 33. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- KEFELİ, Emel (1989). "Yaban'da Tesirler", *Ölümünün 100. Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- KUDRET, Cevdet (2004). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 2*, İstanbul: Dünya Kitapları.
- MORAN, Berna (2003). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, 15. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- UYGUNER, Muzaffer (1993). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu Yaşamı-Sanatı-Yapıtlarından Seçmeler*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.